

Krig på nye måter

Professor Øyvind Østerud mener at demokrati ikke nødvendigvis fører til mer fred. Dette og andre spørsmål med stor sprengkraft tar han opp i en liten bok "Hva er krig?".

INTERVJU: **DAG TANGEN OLSEN**

-Om landet er i krig er ikke et uskyldig spørsmål, professor Østerud?

- Nei, det har stor rettslig og politisk betydning hva man svarer. Dimensjonene og alvoret i situasjonen stiger når vi sier dette er krig. Derfor blir krigsbegrepet manipulert og tilpasset politiske og moralske behov.

- Er Norge i krig i Afghanistan?

Ja, ut fra mitt syn. Krig kan ikke reserveres til noe som foregår mellom stater. Det blir for snevert. Norge deltar her i en borgerkrig.

- Du skriver i boken at Mexico har opplevd 10 000 drepte i løpet av to år i ulike narkotikaoppgjør. Myndighetene har satt inn 45 000 soldater i en enkelt aksjon. Du viser også til den utbredte volden i Sør-Afrika hvor 200 000 er drept i løpet av ti år. Er dette krig?

Voldskriminalitet er ikke krig, men jeg sier at det i visse lommer eksisterer "krigslignende forhold". Det er en gråsonen hvor det ikke er full krig, men heller ikke fred. Her glir kriminelle gjenger, private sikkerhetsfirmaer og politi over i hverandre og skaper et uoversiktlig nettverk av vold, korrupsjon og betalt beskyttelse. Slike enklaver hvor staten har mistet autoritet er en del av dynamikken vi ser etter den kalde krigen. "

Ledende person

Professor Østerud tilhører avgjort en av de tunge i norsk samfunnsforskning..

Han er professor i statsvitenskap med særlig vekt på internasjonale konfliktstudier og har ledet den norske makt – demokratiutredning. Inntil nylig var han styreleder ved PRIO i Oslo (Fredsforskingsinstituttet) og er for tiden professor II ved Forsvarets høyskole.

Nå har Østerud skrevet en liten, kompakt bok, "Hva er krig?", hvor han understreker at vår forestilling om hva krig er har blitt skapt gjennom de siste 350 år med europeiske historie. Siden 1650 er krig stort sett blitt definert som konflikt mellom stater. Man fikk etter hvert regler for hvordan krig skulle føres; krigens folkerett og krav til uniformsbruk, våpenbruk og fangebehandling. Sivile hadde krav på beskyttelse og striden skal føres mellom militære avdelinger, osv. Det var en tid hvor konger og presidenter



høytidelig erklærte krig og politikere i flosshatt undertegnet fredsavtaler. Men nå står vi foran ny periode - et trendbrudd – og det er i disse omgivelsene det norske forsvaret skal operere.

Det er ikke krig mellom stater med uniformerte soldater på begge sider som dominerer bildet. Det er heller ikke tradisjonell borgerkrig med en regjerings-



De norske soldatene i Afghanistan er jevnelig i kamp. Soldatene mener de er i krig? Politikerne snakker nå om "militært nærvær". Trenger vi nye begreper? (Foto: FMS)



- Overgangen mot mer demokrati er gjennomgående konfliktfylt. Økt politisk deltakelse kan faktisk skape mer vold, sier professor Øyvind Østerud.

styrke på den ene siden og en opprørstyrke som ønsker å gripe makten på den andre. Det er nå desentraliserte trefninger uten klare frontlinjer, og glidende overganger mellom krig og kriminalitet. Mange aktører ønsker å vedlikeholde en flytende situasjon med oppløst statsmakt fordi de tjener penger på det. Overgrepene mot sivile er ofte massive, det er krigsherrer som opererer uten statlig mandat og dødsskvadroner med usynlige oppdragsgivere.

- Vi finner disse trekkene igjen i de fleste kriger vi har hatt siden 90-tallet: Bosnia, Afghanistan, Irak, Sierra Leone, Liberia, Rwanda og Østlige Congo, So-

malia og Sudan, sier Østerud.

- Men er disse "nye" krigene nye?

- Det har alltid vært irregulære innslag i tradisjonelle kriger. Geriljakrigere uten uniform, profitører og kriminelle bander er heller ikke noe nytt. De har vært en del av statskrigens underskog. Men de irregulære trekkene i krigene er blitt mer dominerende.

Statistikk

Østerud påpeker at mye av freds- og konfliktforskningen her hjemme tar utgangspunkt i det folkerettslige begrepet om krig. Mye kunnskap er samlet i store databanker både i USA og Skandinavia,



Taliban vinner hvis de kan lage mest mulig kaos.

hvor man har samlet sammen statistikk om kriger mellom stater og borgerkriger helt tilbake til 1815. Resultatet har blitt snorrette datatabeller og mange avhandlinger.

- Databankene er svært nyttige, men krigsoppfatningen i databankbevegelsen griper ikke den grunnleggende endringen i krigens karakter. Deres spådommer om fremtiden og analyse av nåtiden blir derfor litt skjev, sier Østerud.

Er verden blitt fredeligere siden 90-tallet slik enkelte hevder med utgangspunkt i disse data?

Jeg tror ikke det, men det er vanskelig å gi et bastant svar ut fra tallmaterialet som foreligger. Det vi imidlertid vet helt sikkert er at konfliktene har endret karakter og aktørene er annerledes.

- Betyr det at statskriger er et tilbakelagt stadium?

- Nei, vi kan godt få en oppblussing av statskriger. Det er mange nye stormakter som kan komme i konflikt med hverandre. Utviklingen i Kina, India, land i Latin-Amerika og stater som var en del av det tidligere Sovjetunionen kan innlede "tradisjonelle" statskriger. Vi hadde jo nå nylig en mellom Russland og Georgia.

- Bidrar innføring av demokrati i disse ofte fattige landene til mer fred?

- Overgangen mot mer demokrati er gjennomgående konfliktfylt. Økt politisk deltakelse kan faktisk skape mer vold. I 2008 brøt det ut omfattende uro og vold i forbindelse med politiske valg i Kenya. Tilsvarende uroligheter har vi sett i Thailand, Pakistan, Nigeria, Kongo og Iran. I land der befolkningen er splittet i stridende fraksjoner, ofte etter etniske skillelinjer, er demokratiske reformer ikke nødvendigvis fredsskapende. Det er rett og slett ikke tilstrekkelig enighet om spilleregler og prosedyrer. Valg blir en anledning til å mobilisere egen fraksjon og det skaper ikke gjensidig tillit.

- Men er det mulig å se på dette som skritt i riktig retning?

- Slike blandingsregimer er ikke nødvendigvis på vei mot mer demokrati. De kan stabilisere seg som et blandingsregime og fortsette å pendle mellom mer demokrati og mer autoritære former i ulike faser.

- Det å intervenere militært og skape demokrati utenfra er ikke noen god ide?

- Det å rykke militært inn i et land og rigge et valg er mulig, men det skaper jo ikke nødvendigvis fred. Her er det mange faktorer som skal virke sammen. Så man skal tenke seg godt om før man gjør dette.

Likevel skjedde dette i Tyskland og Japan. Militær okkupasjon og demokratisering utenfra?

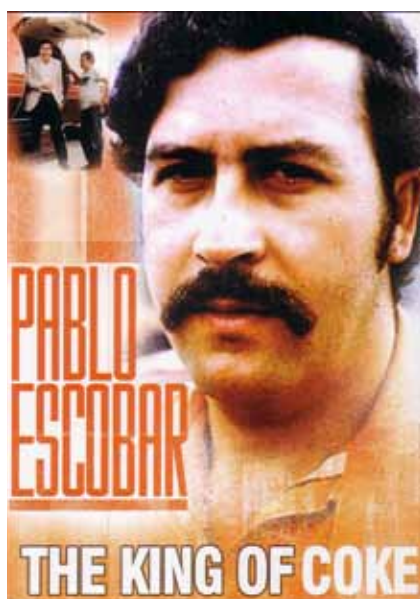
- Det var en helt spesiell historisk situasjon. Tyskland og Japan var sentraliserte enhetlige nasjonalstater og disse eksemplene har ikke bærekraft i dagens situasjon, hvor vi står overfor fattige land med meget svake institusjoner.

- Du kaller Afghanistan en borgerkrig, med andre ord to parter som strider om makten, men kan vesten vinne?

Situasjonen er ekstremt flytende. Opprørsgrupperingene lar seg ikke slå militært og det innser USA langt på vei. Man skal vinne *Hearts and Minds*. Men opprørerne er ikke bundet av noen folkerett og de benytter selvmordsbomber og veibomber, og vinner hvis de skaper tilstrekkelig kaos. Jeg tror jeg nøyer meg med å si at situasjonen er ekstremt komplisert, noe som ikke er spesielt oppsiktsvekkende.



Militærmakt er ikke lenger et offentlig monopol. Ulike private sikkerhetselskaper hadde nærmere 160 000 personer ansatte i Irak på det meste. Sentralt sto det amerikanske selskapet Blackwater. I Tsjetsjenia operer private militærfirmaer på kontrakt fra den russiske regjering og det saudiarabiske forsvar er i stor grad drevet av et privat amerikansk selskap.



Nye krigsherrer. Pablo Escobar - en nådeløs colombiansk narkotikakonge, leder av Medellinkartellet og en av verdens rikeste menn. Mottoet hans var "Plata o plomo", som betyr sølv eller bly, noe som medførte at enten godtok man bestikkelsen, ellers ble man skutt. Han ble selv skutt i 1993.



Nye krigsherrer. Zeljeko Razanovic - Arkan - var en sentral person i Bosnia-krigen. Politisk aktivist og kriminell. Arkans Tigre drev et vidt forgrenet forretningsimperium basert på terror, massevoldtekt, bankrøveri, spillekasinoer, spedisjonsfirma og radiostasjoner. Selv ble han drept i 2000.

- Hadde det vært mulig å vinne hvis man tok i bruk brutale midler?

- Hvis de rike landene gikk inn med tyngde og brukte alt de hadde av våpenmakt og teknologi, og pløyde igjennom Afghanistan ville de kunne knuse opprøret militært. Men de ville tape politisk og moralsk på hjemmebane. Dette erfarte USA i Vietnamkrigen og Frankrike i Algerie.

Vestlige land kan ikke bryte alle regler, forflytte store folkegrupper og gjennomføre straffeaksjoner mot sivilbefolkning, tiltak som den sterke part gjorde for to

hundre år siden i imperiets utkanter for å slå ned opprør.

Hvor lenge kan et liberalt vestlig demokrati utkjempe en slik "lavintensitetskrig"? 10-15-20 år?

- For moderne demokratier med valgsyklus på fire år er en krig på 10-15 år veldig, veldig lang tid. Dette er jo en del av forklaringen på hvorfor den svakere part vinner kriger i vår tid. Deres tidshorisont er rett og slett mye lenger og viljen til å tåle tap mye større. ■